

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING NUTQIY-KOMMUNIKATIV KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA LMS PLATFORMALARINING METODIK IMKONIYATLARI

Junaydullayev Oxunjon Kaxorjon o‘g‘li

Quruqlikdagi qo‘shinlar instituti katta o‘qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20485412>

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy shakllanishida nutqiy-kommunikativ ko‘nikmalarning o‘rni va ularni raqamli ta‘lim muhitida rivojlantirish muammolari tadqiq etiladi. Zamonaviy oliy pedagogik ta‘lim tizimida keng qo‘llanilayotgan Moodle va Google Classroom platformalarining o‘ziga xos metodik funksiyalari, ularning talabalar nutqiy faoliyatini (monologik, dialogik, yozma va og‘zaki nutq) shakllantirishdagi instrumentlari qiyosiy tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarning kommunikativ kompetensiyasini oshirishga qaratilgan amaliy topshiriqlar va pedagogik modellar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: LMS, Moodle, Google Classroom, nutqiy-kommunikativ ko‘nikma, bo‘lajak o‘qituvchi, pedagogik kompetensiya, asinxron muloqot, raqamli ta‘lim, forum, video-bloking.

Аннотация: В данной научной статье рассматривается роль речевых и коммуникативных навыков в профессиональном формировании будущих учителей и проблемы их развития в цифровой образовательной среде. Проводится сравнительный анализ специфических методических функций платформ Moodle и Google Classroom, широко используемых в современной системе высшего педагогического образования, и их инструментов формирования речевой деятельности студентов (монологической, диалогической, письменной и устной речи). В статье также разрабатываются практические задания и педагогические модели, направленные на повышение коммуникативной компетентности будущих учителей.

Ключевые слова: LMS, Moodle, Google Classroom, речевые и коммуникативные навыки, будущий учитель, педагогическая компетентность, асинхронная коммуникация, цифровое образование, форум, видеоблокировка.

Abstract: This scientific article examines the role of speech and communicative skills in the professional formation of future teachers and the problems of their development in a digital educational environment. A comparative analysis of the specific methodological functions of the Moodle and Google Classroom platforms, which are widely used in the modern higher pedagogical education system, and their instruments for the formation of students' speech activity (monological, dialogical, written and oral speech) is carried out. The article also develops practical tasks and pedagogical models aimed at improving the communicative competence of future teachers.

Keywords: LMS, Moodle, Google Classroom, speech and communicative skills, future teacher, pedagogical competence, asynchronous communication, digital education, forum, video-blocking.

Zamonaviy ta‘lim tizimida o‘qituvchi faqatgina bilim beruvchi (translator) emas, balki ta‘lim jarayonini boshqaruvchi, motivatsiya uyg‘otuvchi va samarali muloqot tizimini qura oluvchi mediator (moderator) hisoblanadi. Shu sababli, bo‘lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligida nutqiy-kommunikativ ko‘nikmalar yetakchi o‘rinni egallaydi. O‘qituvchining nutqi aniq, mantiqiy, emotsional va pedagogik jihatdan to‘g‘ri yo‘naltirilgan bo‘lishi dars samaradorligini ta‘minlovchi asosiy omildir.

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimini raqamlashtirish sharoitida o'quv jarayoni an'anaviy shakldan gibril (aralash) va masofaviy shakllarga shiddat bilan o'tmoqda. Bu esa talabalarning kommunikativ ko'nikmalarini faqat auditoriya mashg'ulotlarida emas, balki elektron ta'lim muhitida ham rivojlantirish zaruriyatini yuzaga keltirdi. LMS (*Learning Management System* — Ta'limni boshqarish tizimlari) platformalari, xususan, jahon miqyosida ommalashgan Moodle va Google Classroom tizimlari bu borada ulkan metodik salohiyatga ega.

Biroq, aksariyat hollarda ushbu platformalardan faqatgina ma'ruzalarni joylashtirish, test olish yoki topshiriqlarni yig'ish vositasi (oddiy repozitoriy) sifatida foydalanilmoqda. Ularning talabalar nutqini o'stirish, bahs-munozara madaniyatini shakllantirish va interaktiv muloqotni tashkil etishdagi metodik imkoniyatlari to'liq ochib berilmagan. Ushbu tadqiqot mazkur bo'shliqni to'ldirishga va LMS imkoniyatlaridan pedagogik maqsadlarda samarali foydalanish metodikasini ko'rsatib berishga qaratilgan.

Bo'lajak o'qituvchilarning nutqiy-kommunikativ ko'nikmalari kasbiy kompetensiyaning asosi sifatida, Pedagogik faoliyat tabiati ko'ra muloqotga asoslangan jarayondir. Mashhur pedagog V.A.Suxomlinskiy ta'kidlaganidek: "O'qituvchining so'zi — tarbiyaning eng nozik va eng qudratli qurolidir" Bo'lajak o'qituvchining nutqiy-kommunikativ ko'nikmalari tarkibiga quyidagilar kiradi:

Ekspressiv ko'nikmalar: O'z fikrini og'zaki va yozma shaklda aniq, lo'nda, tushunarli va imlo hamda adabiy til qoidalariga mos ravishda bayon eta olish.

Perseptiv ko'nikmalar: Suhbatdoshni (o'quvchini, hamkasbni, ota-onani) tinglay olish, uning emotsional holatini tushunish va unga mos qayta aloqa (feedback) bera olish.

Interaktiv ko'nikmalar: Jamoada muloqotni tashkil etish, bahs va munozaralarni boshqarish, pedagogik nizolarni nutq madaniyati orqali hal qilish.

Raqamli asrda ushbu an'anaviy tarkibiy qismlarga "Raqamli kommunikativ kompetensiya" ham qo'shildi. Ya'ni, bo'lajak o'qituvchi elektron xatlar yozish, chatlarda professional muloqot olib borish, video darslar yozish va onlayn auditoriyani boshqarish madaniyatini ham egallashi shart.

LMS platformalarining metodik tasnifi va kommunikativ imkoniyatlari, LMS platformalari ta'lim jarayonini masofadan turib loyihalash, boshqarish va nazorat qilish imkonini beradi. Nutqiy faoliyatni rivojlantirish nuqtayi nazaridan, ushbu tizimlar muloqotni ikki xil rejimda tashkil eta oladi: **sinxron** (real vaqt rejimida) va **asinxron** (ma'lum vaqt oraliqida).

Platforma	Asosiy Kommunikativ Instrumentlar	Nutq Turi	Metodik Maqsadi
Moodle	Forum, Glossariy, Wiki, Chat, Workshop, Seminar	Tahliliy yozma nutq, ilmiy-pedagogik diskurs, dialog	Jamoaviy fikrlash, tanqidiy tahlil, reflektiv nutq
Google Classroom	Stream (Lenta), Google Docs/Slides (Birgalikda tahrirlash), Google Meet integratsiyasi	Tezkor professional muloqot, taqdimot nutqi, monolog	Hamkorlikda loyihalar yaratish, ekspromt nutq

Quyida ushbu ikki platformaning metodik imkoniyatlarini alohida va batafsil tahlil qilamiz.

Moodle platformasining metodik imkoniyatlari, Moodle (*Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment*) o'zining ochiq kodli va modulli tuzilishi bilan ajralib turadi. Undagi har bir element talabalarning mustaqil fikrlashi va nutqiy faoliyatini faollashtirishga xizmat qiladi.

Forum elementi va professional yozma nutqni rivojlantirish, Moodle Forumi shunchaki savol-javob joyi emas, u talabalarning argumentlangan nutqini shakllantirish vositasidir.

Metodika: O'qituvchi forumda bitta pedagogik keys (muammoli vaziyat) qoldiradi. Masalan: "Dars paytida telefon o'ynab o'tirgan o'quvchiga o'qituvchining birinchi reaksiyasi qanday bo'lishi kerak?".

Talaba nafaqat o'z fikrini ilmiy asoslab yozishi, balki kamida ikkita kursdoshining fikriga munosabat (retsenziya) bildirishi shart qilib qo'yiladi. Bu jarayon talabada opponentlik qilish madaniyati, ilmiy va professional yozma nutqni rivojlantiradi.

Wiki va Glossariy elementlari yordamida terminologik nutqni boyitish, Pedagogik nutq maxsus terminlar va tushunchalarga boy bo'lishi lozim.

Glossariy (Lug'at): Talabalar pedagogika yoki psixologiya fanidan yangi terminlarni o'zlari qidirib topib, unga ta'rif beradilar va platformaga joylaydilar. Bir talaba kiritgan terminni boshqasi to'ldirishi mumkin.

Wiki: Jamoaviy maqola yoki loyiha yozish vositasi. Talabalar guruhi birgalikda onlayn tarzda "Zamonaviy o'qituvchining nutq madaniyati" mavzusida uslubiy qo'llanma matnini yaratadilar. Bu yerda tahrirlash, fikr almashish orqali yozma muloqot yuqori bosqichga ko'tariladi.

Workshop (Seminar) elementi: O'zaro baholash va retsenziyalash nutqi, Bu element orqali talabalar bir-birlarining yozgan insholari yoki tayyorlagan loyihalarini baholaydilar. Boshqalarning ishiga taqriz (retsenziya) yozish jarayonida bo'lajak o'qituvchida tahliliy nutq va pedagogik takt (xatoni xafa qilmasdan, professional tarzda ko'rsatish) shakllanadi.

Google Classroom Platformasining Metodik Imkoniyatlari, Google Classroom o'zining soddaligi, mobil moslashuvchanligi va Google ekotizimi (Docs, Slides, Drive, Meet) bilan integratsiyalashganligi tufayli juda samarali vositadir.

"Lenta" (Stream) orqali ekspromt va tezkor nutqni rivojlantirish, Google Classroom'ning bosh sahifasi (Lenta) ijtimoiy tarmoqlar formatiga o'xshaydi.

Metodik qo'llanilishi: O'qituvchi dars boshlanishidan oldin qisqa va qiziqarli tezis tashlaydi. Talabalar qisqa, aniq va ikonik (lo'nda) sharhlar qoldirishi kerak. Bu talabalarni o'z fikrini qisqa vaqt ichida jamlab, eng muhim nuqtani sarlavhaga chiqara olish ko'nikmasiga o'rgatadi.

Google Docs va Slides yordamida hamkorlikdagi taqdimot nutqi

- Talabalar kichik guruhlariga bo'linadi va bitta Google Slides (Prezentatsiya) fayli ustida masofadan turib bir vaqtda ishlaydilar.
- Har bir talaba o'z slaydini tayyorlaydi va unga ovozli yoki yozma izoh qoldiradi. Keyinchalik, Google Meet orqali ushbu taqdimotni onlayn himoya qiladilar. Bu jarayon ommaviy nutq (public speaking) ko'nikmalarini raqamli formatda mashq qilish imkonini beradi.

LMS muhitida nutqiy-kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishning pedagogik modeli, Bo'lajak o'qituvchilarning nutqini LMS orqali tizimli rivojlantirish uchun maxsus bosqichli modelni qo'llash tavsiya etiladi:

Amaliy mashg'ulot turi: "Video-bloking" (Video-darslik) bumerangi

LMS platformasida talabalarga quyidagicha topshiriq beriladi: "O'zingiz mutaxassislik faningizdan 3 daqiqalik dars tushuntirish videosini (screencast yoki selfi-video) yozing va platformaga yuklang". Kursdoshlar ushbu videoni ko'rib, LMS'da quyidagi mezonlar asosida baholaydilar:

1. Nutqning aniqligi va temp (tezligi).
2. Pedagogik terminlardan to'g'ri foydalanilganligi.
3. Xoreografiya, imo-ishoralar va nigoh (kamera bilan aloqa).

Moodle va Google Classroom platformalarining qiyosiy tahlili

Nutqiy ko'nikmalarni rivojlantirish nuqtayi nazaridan har ikki platformaning ham kuchli va kuchsiz tomonlari mavjud.

Mezonlar	Moodle	Google Classroom
Nutqni chuqur tahlil qilish imkoniyati	Yuqori (Forum va Retsenziyalash tizimi mukammal)	O'rtacha (Ko'proq tezkor chat va fikrlarga tayanadi)
Foydalanish qulayligi (Interface)	Murakkabroq, maxsus ko'nikma talab etadi	Juda oddiy, intuitiv va mobil qurilmalarga mos
Multimedia resurslari bilan ishlash	Ichki audio/video yozib olish imkoniyati bor	Google Drive va YouTube orqali oson integratsiya qilinadi
Jamoaviy hamkorlik (Collaborative learning)	Wiki va Seminar elementlari juda kuchli	Google Docs/Slides orqali real vaqtda ishlash ancha qulay

LMS tizimida kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishning metodik tavsiyalari, Bo'lajak o'qituvchilar dars berish jarayonida nutqiy inqirozlarga uchramasliklari uchun oliy ta'lim professor-o'qituvchilari LMSdan foydalanishda quyidagi metodik qoidalarga amal qilishlari lozim:

1. Topshiriqlarni "Muammoli" shakllantirish: LMS'ga shunchaki "Mavzuni konspekt qiling" deb topshiriq qo'yish talabning nutqini o'stirmaydi. Buning o'rniga: "Mavzu bo'yicha muallifning fikriga qarshi 3 ta argument keltiring" kabi nutqiy faollikni talab qiluvchi vazifalar berish kerak.
2. Audio va Video jurnallardan foydalanish: Moodle platformasida matnli javob o'rniga talabalarga 2 daqiqalik audiofayl (ovozli xabar) shaklida javob qaytarish funksiyasini yoqib qo'yish lozim. Bu talabalarni og'zaki nutq so'zlashga majbur qiladi.
3. Netiket (Tarmoq madaniyati) qoidalarini joriy etish: Onlayn muhitda muloqot boshlashdan avval talabalarga raqamli etika prinsiplari o'rgatilishi shart. Bu ularning kelgusida o'quvchilar va ota-onalar bilan onlayn guruhlarda to'g'ri muloqot qilishiga zamin yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, Bo'lajak o'qituvchilarning nutqiy-kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish — faqat an'anaviy auditoriya bilan cheklanib qoladigan jarayon emas. Zamonaviy LMS platformalari (Moodle, Google Classroom) talabalarning yozma va og'zaki nutqini professional darajaga ko'tarish uchun yetarli metodik arsenalga ega.

Moodle o'zining forumlari va o'zaro baholash modullari bilan talabalarda chuqur, tahliliy va tanqidiy nutq stilini shakllantirsa, Google Classroom tezkor, interaktiv va guruhda hamkorlikda ishlash nutqini (kolaborativ muloqot) o'stiradi. Ushbu platformalardan maqsadli va tizimli foydalanish bo'lajak pedagoglarning nafaqat raqamli savodxonligini, balki ularning eng asosiy quroli bo'lmish — pedagogik nutq madaniyatini ham yuksaltiradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Suxomlinskiy V.A. *O'qituvchiga so'z*. — Toshkent: "O'qituvchi", 1985.
2. Muslimov N.A. *Bo'lajak o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish texnologiyalari*. — Toshkent, 2013.
3. Moodle.org — Official Documentation and Pedagogical Patterns for Moodle LMS.
4. Jonassen, D. H. *Learning to Solve Problems with Technology: A Constructivist Perspective*. — Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall, 2024.
5. Ismoilov A. *Raqamli ta'lim muhitida pedagogik muloqot texnologiyalari*. // Oliy ta'lim

